
Informe sobre les pesqueres de Cingle

Autor: Comissió de Llegat Històric
Aprovació: Ple a Sagunt, 30 maig 2016

ANTECEDENTS

El dia 29 de març de 2016, al llarg del Ple que el Consell Valencià de Cultura celebrà a Xàbia, l'Ajuntament de la població i, en el seu nom, l'alcalde José Chulví, va sol·licitar el suport del Consell per a protegir, posar en valor i projectar la importància de tres elements de la Marina Alta—molins de vent, pesqueres de cingle i riu-raus—, que configuren d'alguna manera el paisatge actual i les activitats pretèrites de la comarca.

La Comissió de Llegat Històric, que té al seu càrrec l'estudi del patrimoni cultural valencià en els seus diversos vessants, moments i manifestacions, va acordar en la sessió de 5 d'abril, encetar informes sobre els molins de vent i sobre les pesqueres de cingle, i enviar als organismes interessats l'informe que, en el seu dia, el Consell Valencià de Cultura va aprovar sobre els riu-raus.

JUSTIFICACIÓ

En essència, la pesquera de cingle és un sistema de pesca que es desenvolupa en un punt concret de la base d'un cingle o d'un penya-segat, l'accés al qual es realitza mitjançant la instal·lació d'un conjunt de cordes i d'escales fixades al substrat, i des d'on es pesca durant la nit i s'utilitza llum per atraure els peixos. El punt des d'on es pesca pot ser un relleix de la balma de la base de cingle o del penya-segat i, si aquesta és vertical, s'hi instal·la un canyís a manera de relleix. Les persones que practicaven aquesta activitat solien tenir habilitats uns refugis que els servien en casos de necessitat. Els suposats pescadors eren, en realitat, camperols molt aferrats a la terra però amb unes necessitats econòmiques que els obligaven a buscar més recursos a la mar, cosa que els feia coneixedors d'un mínim de cultura marinera per tradició heretada de pares a fills i adquirida també per experiència pròpia.

En resum, es podria dir que la pesquera és tant el lloc on es desenvolupava l'activitat com el conjunt d'operacions que s'efectuaven per aconseguir el peix.

Quant a la situació, les pesqueres objecte de l'informe, enteses com a llocs físics, s'estenen entre el cap de Sant Antoni i el morro de Toix, pels termes municipals (de nord a sud) de Xàbia, Poble Nou de Benitatxell, Teulada i Calp.

Quant a les condicions requerides per a l'emplaçament d'una pesquera s'ha de dir que comportaven, en la majoria dels casos, moltes dificultats d'aproximació i, en conseqüència, la necessitat de construir instal·lacions que permeteren la mobilitat: senzills sistemes amb cordes, escales, passamans, troncs encreuats com a passarel·la amb estaques encaixades en

clavills o en forats. A més d'això, una vegada completada l'aproximació, el fet d'ancorar un canyís des del qual poder pescar no era tasca senzilla perquè es tractava d'un muntatge difícil i compromés que implicava un gran risc per al pescador. Els precipicis limitaven la mobilitat i seguretat dels instal·ladors en unes condicions de treball molt precàries. Aquesta tasca requeria, sovint, la intervenció d'uns quants homes.

Quant a les persones que practicaven aquest tipus de pesca s'ha de dir, de primeres, que no eren professionals. Es tractava de llauradors humils o jornalers vinculats a la terra, que, amb l'aprofitament eventual dels recursos del mar, complementaven la dieta familiar, el menjar per a un o més dies, o bé incrementaven amb la venda del peix els escassos ingressos provinents de l'agricultura.

Quant a la tècnica de pesca s'ha de dir que es feia a la nit, amb llum de fanals o carburers per captar determinades espècies que acudien atretes per la resplendor, principalment sèpies i calamars. A poqueta nit, els pescadors es despenjaven pels dispositius fins a l'emplaçament. Paraven els ormeigs segons les distintes tècniques, la destresa del pescador i el tipus de peix que s'intentava capturar; de vegades encenien un foc, després sopaven i, més tard, donava començament la sessió de pesca, llargues i fosques nits, sense lluna o avançat el minvant, amb la profunda foscor com a millor aliada de la pesca.

Pel que respecta a l'espai temporal, s'iniciava a la primavera de gener i acabava a final de març, l'etapa més propícia per a les espècies de pas, però podia anticipar-se o també prolongar-se fins a l'abril. Les calmes hivernals deixaven llisa la làmina de l'aigua, en les millors condicions per a pescar, coincidint amb el període en què sèpies i calamars s'aproximen a la costa.

Quant al vocabulari que configurava l'activitat, tenia una riquesa excepcional i es relacionava amb els materials emprats per a la construcció de les pesqueres, el propi de les arts de pesca, amb els encenalls, amb les espècies pescades, amb l'oratge, etc. A més, criden l'atenció algunes paraules que segueixen la dissociació mar-terra relacionades amb els pescadors-camperols. És el cas, per exemple, de «corda» en comptes de «cap», que utilitzaria un pescador convencional, o de «ramat», «ganao», «manà», en comptes de «banc» o «mola» de peix que empraria un professional de la pesca o de la marineria.

Quant a la vigència de l'activitat, s'ha de dir que en els anys seixanta i , sobretot setanta del segle anterior, ja no anava ningú a les pesqueres per necessitat. A mitjan segle xx s'havia iniciat el declivi d'aquesta tasca, molt activa amb anterioritat a causa de les penúries habituals de les societats rurals, aguditzades per les misèries de la postguerra. La millora del nivell de vida i l'increment de les alternatives laborals van desplaçar definitivament l'activitat de les pesqueres. Hui ja no s'utilitzen ni tan sols esportivament, entre altres causes per la sobreexplotació marina amb sofisticats mitjans de pesca en un litoral devorat pel consumisme. A més, la contaminació va anar reduint dràsticament les captures, que en l'actualitat quedarien molt per davall de les obtingudes en el passat, de tal manera que ja no podrien constituir un mitjà per a incrementar ingressos.

CONCLUSIONS

1. El Consell Valencià de Cultura considera que la pesquera, entesa com a lloc i com a tècnica de pesca realitzada en temps pretèrits al cingles i penya-segats de la costa entre el cap de Sant Antoni i el Morro de Toix és un element a protegir, a posar en valor i a projectar la seua importància per tal de rescatar per al ciutadà el suggestiu passat, tant de l'activitat com dels seus protagonistes.
2. El Consell Valencià de Cultura considera que les pesqueres podrien ser objecte d'atractiu turístic mitjançant un museu etnològic o una col·lecció museística, la realització d'enregistrament en format vídeo, maquetes a escala, catalogacions, estudis arqueològics, rutes ecoturístiques al voltant de les pesqueres, exposicions itinerants que mostraren aquestes manifestacions de pesca i de supervivència econòmica en èpoques de penúria, etc.
3. El Consell Valencià de Cultura considera que caldria protegir els penya-segats de l'especulació urbanística mitjançant la restauració de les pesqueres més emblemàtiques i de més fàcil accés. Però, caldria advertir que l'interés per recuperar aquesta activitat xoca frontalment amb la perillositat que comportaria qualsevol tipus de visita física.

Aquestes conclusions es traslladaran a la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, a la Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació, a la Conselleria de Justícia, Administració Pública, Reformes Democràtiques i Llibertats Públiques, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, al President i grups parlamentaris de les Corts Valencianes, a la Diputació d'Alacant i als Ajuntaments de la Marina Alta.